

AZ ÖNKÉNTESSÉG FORMÁI ÉS FENNTARTHATÓSÁGA CSÍKSZENTMIKLÓSON

DÁNIEL BOTOND¹ - ERŐSS NÓRA²

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2025.4.118-144>

Absztrakt

Az esettanulmány egy kvalitatív elemzést mutat be öt különböző, formális és informális szerveződési szinten működő, önkéntesen szerveződő csoport tevékenységéről. Elemzésünk célja az volt, hogy feltárjuk ezen, önkéntességen alapuló csoportok szerveződésének részvételi mintázatait és fenntarthatósági tényezőit egy székelyföldi faluban, Csíkszentmiklóson. Az esettanulmányt módszertanilag öt célzott, az aktív tagokkal/vezetőkkel készült, félig strukturált interjúra alapoztuk.

A kutatás megerősítette, hogy a formális és informális szervezeti keretek között működő, helyi önkéntes csoportok erős, szorosan együttműködő, egymást kiegészítő hálózatot alkotnak, melynek fenntarthatósága egy komplex, nem-lineáris részvételi spektrum működésében gyökerezik. Az informális csoportok átmeneti és rekrutációs erőforrásként szolgálnak a formális szervezetek számára. Mindazonáltal láthatóvá válnak az önkénteskapacitás korlátai is. E feszültség az informális életúti kötelezettségek (például családi segítség) elsőbbségéből adódik a strukturált, formális önkéntesség iránti igényekkel szemben, korlátozva ezzel a szabadidő rendelkezésre állását. A fenntarthatóság növeléséhez rugalmas szervezeti formák szükségesek, amelyek kezelni tudják az életúti tényezők által okozott változó elkötelezettségi szinteket. A jövőbeni kutatásnak az életút-perspektívát kellene mélyítenie.

Kulcsszavak: informális önkéntesség, formális önkéntesség, életciklus/életút, közösségi részvétel, esettanulmány

Forms and sustainability of volunteering in Csíkszentmiklós

Botond Dániel – Nóra Erőss

Abstract

The study presents a qualitative case study of five volunteer groups operating in the small rural community of Csíkszentmiklós. Its theoretical aim is to analyze local volunteering practices within the informal-formal spectrum of volunteering (Woolvin and Harper 2015) differentiating between informal

¹ Dániel Botond (PhD) szociológus, egyetemi adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Szociológia és Szociális Munka Kar, Kolozsvár; vezető kutató, Műhely Egyesület – Reziliencia 21 Intézet, Gyergyószentmiklós.

² Erőss Nóra (BA) szociális munkás, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Szociológia és Szociális Munka Kar, szociális munka szak, Kolozsvár.

and formal volunteering. The empirical goal is to explore the groups' organization, participation patterns, and sustainability factors. The methodology involved five targeted, semi-structured interviews with active members/leaders.

The research confirmed that the local volunteer groups form a strong, closely cooperating, complementary network, the sustainability of which is rooted in the operation of a complex, non-linear spectrum of participation. Informal groups serve as transitional and recruitment resources for formal organizations. However, the limitations of volunteer capacity are also becoming apparent. This tension arises from the priority of informal life-course commitments (e.g., family obligations) over the demands of structured formal volunteering, thereby limiting the availability of free time. To enhance sustainability, flexible organizational forms are required to manage changing commitment levels caused by life-course factors. Future research should deepen the investigation using a life-course perspective.

Keywords: informal volunteering, formal volunteering, life-course, community participation, case study

BEVEZETÉS

Az önkéntesség és a közösségi részvétel témája az utóbbi évtizedekben egyre hangsúlyosabban jelenik meg a társadalomtudományi kutatásokban. Az önkéntesség és annak informális formája, a mindennapi segítségnyújtás, a helyi együttműködések formái különösen fontos szerepet töltenek be a kisléptékű, vidéki közösségek életében, ahol az állami és a piaci szolgáltatások hiányait gyakran a helyi kapcsolatháló és önkéntes kezdeményezések pótolják. A szakirodalom rámutat arra, hogy az önkéntesség nem kizárólag formális, szervezeti keretek között zajló tevékenység, hanem magában foglalja a spontán, önszerveződő, közösségi segítség különböző formáit is (Woolvin – Hardill 2015). Ezek az informális részvételi formák a helyi társadalom működésének alapvető szervezői.

A székelyföldi térségben az önkéntesség sajátos, többnyire informális formákban jelenik meg (Sárosi-Blága – Silló 2017). Gyakran a közösségi élethez, a vallási, kulturális és hagyományőrző eseményekhez kötődik, és a helyi szereplők (tanárok, papok, civil szervezeti vezetők vagy aktív lakosok) személyes elköteleződésén alapul. A csíkszentmihályi közösség ebben az értelemben tipikus, ugyanakkor egyedi esettanulmányi terep: a településen több, különböző korosztályhoz és érdeklődési körhöz kötődő, önkéntes alapon szerveződő csoport működik, amelyek a közösségi élet meghatározó szereplői: a Csíkszentmihályiért Egyesület (Csíkszentmihályi Ifjúsági Egyesület), az Idősek Klubja, az Önkéntes Tűzoltók csapata, a Közbirtokosság, valamint a Hentescsapat.

Az esettanulmány egy kvalitatív kutatáson keresztül a csíkszentmihályi közösségi részvétel és az önkéntességen alapuló szerveződések világát vizsgálja. Ezeket az önkéntesen működő csoportokat a közösségi részvétel formáiként értelmezzük, és az informális önkéntesség elméleti keretében vizsgáljuk.

Az esettanulmánynak két, egymással összefüggő célja van. Egyfelől a Mike Woolvin és Helen Harper (2015) által leírt részvételi spektrum-modell alapján elhelyezzük és jellemezzük csíkszentmihályi önkéntes szerveződéseket, különös tekintettel a köztes, „félíg strukturált” formákra. Másrészt az informális önkéntességre vonatkozó releváns szakirodalmi eredmények (Finkelstein – Brannick 2007; Einolf et al. 2016; Ramaekers et al. 2022; Bartal 2025) alapján azonosítjuk az informális önkéntesség jellemzőit a csíkszentmihályi szerveződésekben.

Az empirikus vizsgálat célja az, hogy feltárja az önkéntesség szerveződését, részvételi mintázatait és kapcsolati hálóit, bemutatva, hogyan válik a mindennapi együttműködés a közösségi élet alapvető szervezőerejévé. Eredményeinktől azt várjuk, hogy hozzájárulnak az önkéntes csoportok működését befolyásoló belső erősségek és gyengeségek, valamint a külső lehetőségek és kihívások azonosításához, ezzel támogatva a közösségi részvétel és a helyi önkéntesség fenntarthatóságának értelmezését.

A RÉSZVÉTELI SPEKTRUM-MODELL, MINT ELEMZÉSI KERET

A társadalmi részvétel horizontális fogalom, ami magában foglalja az egyén közösségi, társadalmi és/vagy politikai aktivitását. Olyan széles, átfogó keretet képez, amely egybefogja a vizsgált jelenséghez tartozó lehetséges formákat. Tanulmányunkban a társadalmi részvételen, a tágabb társadalmi és állampolgári szerepvállaláson belül elsősorban a támogató tevékenységekre fókuszálunk.

Az esettanulmányban vizsgált öt csíkszentmihályi szervezet szervezeti és önkéntességgel kapcsolatos jellemzőinek leírásához a Woolvin és Harper 2015-ben megjelent tanulmányában vázolt részvételi spektrum-modellt használjuk fel.

A modell megalkotását Woolvin és Harper (2015) 2007 és 2011 között végzett kutatása alapozta meg. Céljuk először is az volt, hogy megértsék, hogyan értelmezik maguk az emberek az informális önkéntességet és hogy ezt az empirikus tapasztalatot a formális önkéntességgel való viszonyukban helyezték el. A válaszok feltárása érdekében a kutatók életút-interjúkat alkalmaztak, ahol a résztvevők saját szavaikkal és a számukra fontosnak tartott

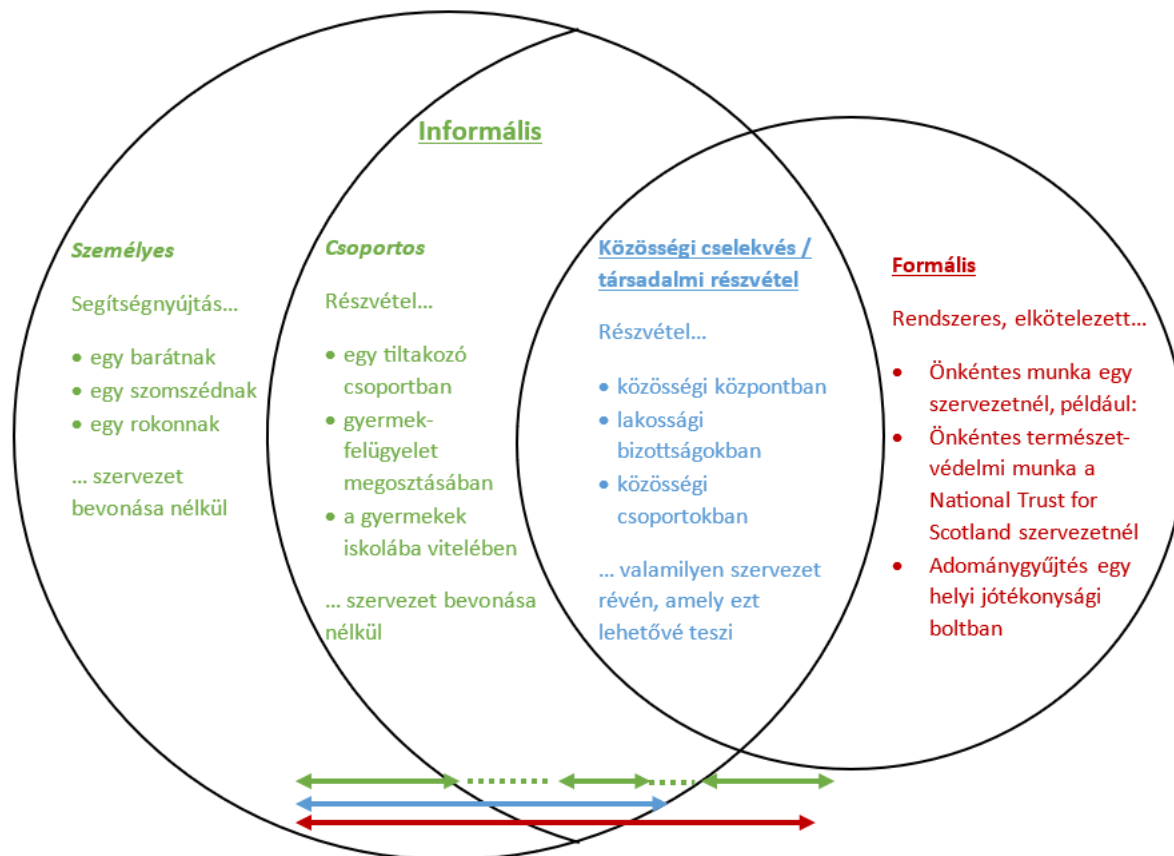
tevékenységekkel írhatták le, hogyan vettek részt a közösségük életében az életük során. A leggyakoribb a relációs megközelítés volt, azaz a résztvevők bizonyos tevékenységeket inkább „önkéntességként”, másokat viszont egyértelműen „segítésként” értelmeztek (Woolvin – Harper 2015). Mivel a tevékenységek egy része szervezeti kereteken kívül történt, és a résztvevők ezt egyszerűen „segítésnek” hívták, a kutatók létrehozta egy részvételi spektrumot az egyéni tapasztalatok vizuális rendszerezésére. A spektrum egyik oldalán helyezték el az informális önkéntességet, amelyet felosztottak egyéni és csoportos segítségre. Az egyéni segítség magába foglalja a barátok, szomszédok, rokonok segítségét, míg a csoportos formára olyan példákat adtak, mint a gyerekefelügyelet megosztása, gyerekek iskolába kísérése stb. A két kategóriában közös, hogy mindkettő szervezetek bevonása nélkül valósul meg. A spektrum másik oldala a hagyományos formális önkéntességi példákat tartalmazza, a szervezeteken keresztül, rendszeresen végzett önkéntes tevékenységet. A spektrum közepén az úgynevezett „közösségi akciók/társadalmi részvétel” kategóriája áll. E tevékenységek jelentik az átmeneti struktúrákat, mert egyrészt szervezeti keretek között valósulnak meg, de a szervezetek leginkább ténylegesen csak keretet biztosítanak az önkéntes tevékenységre (pl. közösségi központok, szomszédsági figyelő csoportok, vagy akár bérleti és lakossági csoportok), ahol az egyének alkalmilag vesznek részt valamilyen önkéntes tevékenységben (Woolvin – Harper 2015).

Az önkéntesség tevékenységközpontú megközelítése helyett ez, az 1. ábrán bemutatott részvételi modell azért ad árnyaltabb képet, mert egyes tevékenységek is lehetnek átmenetiek, például az adománygyűjtés is végezhető többféle módon, többé-kevésbé formálisan. A pénzgyűjtés történhet „informálisan” a szomszédok között egy beteg gyerek számára önszerveződő módon, szervezeti háttér nélkül, vagy ezen felül/helyett formális szervezeten keresztül is (Woolvin – Harper 2015).

Woolvin és Harper (2015) modellje több fontos felismeréssel is hozzájárul az önkéntesség, és annak a helyi közösségekben játszott szerepének jobb megértéséhez. A szerzők olyan meglévő, egyszerűsítő feltételezéseket kérdőjeleznek meg szakirodalmi felvetésként, hogy az informális önkéntesség az első „fok” azon a „létrán”, amely a formális önkéntessé váláshoz vezet. Ehelyett az életútinterjúk alapján azt állítják, hogy az utak a különböző típusú részvételek kapcsán sokkal összetettebbek, sokrétűbbek, és az életúti tényezők befolyásolják őket. A kutatás szerint az emberek egyidőben lehetnek formális és informális önkéntesek is

továbbá ahelyett, hogy „elkötelezett” vagy „el nem kötelezett” emberekről beszéljünk, hasznosabb megérteni, hogy az „észlelhető” (on the radar) és a „radar alatt lévő” (below the radar) tevékenység összetétele változhat az ember élete során.

1. ábra. A részvétel spektruma

Forrás: Woolvin – Harper 2015:4 alapján saját szerkesztés.

Ez egyrészt megnyilvánul abban is, hogy azok az egyének, akik felhagynak a formális önkéntességgel, a jövőben visszatérhetnek hozzá, másrészt látható az is, hogy a részvételre vonatkozó döntéseket számos életesemény és tényező befolyásolja. Ezek közül a szerzők kiemelik a gyermekvállalás, valamint az egészségi állapot hatását, utóbbi egyszerre lehet gát és motiváló tényező is (Woolvin – Harper 2015). A kutatás rávilágított a különböző támogató tevékenységek közötti feszültségre is. Az interjúkból az derült ki, hogy a segítség (különösen a család, de a barátok és a szomszédok segítése is) általában elsőbbséget élvez a strukturált tevékenységgel szemben. A résztvevők elmondták, hogy időhiány vagy mások segítségének nyomása esetén visszavonulnak a formális önkéntességtől. A tanulmány szerint ezért nem mindig könnyű az informális önkéntességet/segítést, vagy e motivációkat formális

programokba csatornázni, mert a formális önkéntesség valószínűleg feszültségben áll a számos informális önkéntes/segítő jellegű kötelezettséggel (Woolvin – Harper 2015).

Az informális önkéntességre érdemes úgy tekinteni, mint olyan támogatási formára, ami a kölcsönös segítségnyújtás és a formális önkéntesség között közvetít, másrészt rekrutációs erőforrást is jelent (Bartal 2025:21). Azaz az informális önkéntesség „belépő” pontként funkcionálhat az önkéntesség spektrumában. Azok az egyének, akik informális keretek között kezdenek segíteni, idővel átléphetnek a szervezeti keretek közé, a formális önkéntesség területére (Bartal 2025). Ugyanakkor az informális önkéntesség az a terület, ahol a háztartások szintjén jelentkező reziduális támogatási igényekre először születik válasz. Az informális önkéntesség kitölti azokat a réseket és támogatási hiányokat, amelyeket az elsődleges segítő rendszerek (mint a reciprok segítségnyújtás) és az állami ellátások nem fednek le teljesen. A nevelésben és gondozásban elsődleges kötelezettsége a családnak van, a reciprok segítségnyújtás elsősorban az „erős kötések” (család, rokonság, közeli szomszédság) körében működik. Az informális önkéntesség jellemzően ott lép be, ahol a segítségnyújtás a „gyenge kötések” (barátok, ismerősök, szűkebb közösségi hálózat) felé irányul. A reziduális igények, azaz az olyan szükségletek, amelyekre a család nem tud választ adni, de még nem érik el a formális, szervezett ellátás szintjét (vagy nem férnek hozzá), a háztartások/családok szintjén jelentkeznek, és rendszerint az informális önkéntesség biztosítja az első nem viszonyossági alapon működő választ. Végül az informális önkéntesség az a forma, ahol közösségi aktivitások teret nyernek. Bár az informális önkéntességet a jogi, szervezeti forma hiánya jellemzi, jellemző lehet rá egyfajta szervezettség, félig strukturált működés is, különösen, ha az közösségi keretek között valósul meg (Bartal 2025).

A három támogató forma jellemzői a valóságban valószínűleg nem mindig ennyire tisztán jelentkeznek és az egyes szervezetek, önkéntes csoportosulások működése jobban megérthető, ha a jellemzők szintjén, elemzően vizsgáljuk meg őket, mintha csak kiragadnánk egy jellemzőt (például a jogi formát) és az alapján próbálnánk kategorizálni vagy megérteni őket. Esettanulmányunkban mi is ezt kíséreljük meg, hogy az egy konkrét terepen, egy faluközösségben működő önkéntes csoportosulásokat elemezzük, hogy megértsük működésüket, jellemzőiket, közösségi kapcsolataikat. Mindezen jellemzőket érdekes a szerveződések szintjén is megnézni, de még komplexebb képet ad, amikor a teljes közösség, település szintjén vizsgáljuk őket és kapcsolódásaikat.

AZ ESETTANULMÁNY CÉLJA ÉS MÓDSZERE

A jelen tanulmány egy, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem szociális munka szakán készült szakdolgozat (Erőss 2025) empirikus anyagára épül, azonban más megközelítéssel és elméleti keretben vizsgálja az önkéntes tevékenységet. Míg a szakdolgozat elsősorban az önkéntesség közösségfejlesztő hatását kívánta feltárni, jelen esettanulmány már a közösségi részvétel formáira és dinamikájára helyezi a hangsúlyt.

Az önkéntesség helyi formáit a közösségi részvétel szemszögéből vizsgáljuk, bemutatva, hogyan helyezhetők el a formális és informális részvétel kontinuumán a különböző önkéntes gyakorlatok, és miként jelennek meg a gyakorlatban azok az átmeneti, „félíg strukturált” szerveződési formák, amelyek a két pólus között helyezkednek el.

Az esettanulmány empirikus célja, hogy a formális – a Csíkszentmihályi Ifjúsági Egyesület, a Közbirtokosság – és az informális szerveződések – a Hentescsapat, az Önkéntes Tűzoltóság és az Idősek Klubja – működésének elemzésével feltárja, miként szerveződik és működik az önkéntesség egy kis, székelyföldi közösségben. A kutatás a kapcsolati hálók és részvételi mintázatok vizsgálatára összpontosít, bemutatva, hogy a helyi kapcsolatok, együttműködések és belső struktúrák milyen módon válnak az önkéntes részvétel alapvető szervezőerejévé a faluban. Az elemzés során vezetői interjúkat készítettünk SWOT-fókusszal, amelyek eredményei segítenek azonosítani azokat a belső erősségeket és gyengeségeket, valamint a külső lehetőségeket és kihívásokat, amelyek meghatározzák a közösségi részvétel fenntarthatóságát és az önkéntes csoportok fejlődési potenciálját.

A kutatás kvalitatív módszertanra épült, amely lehetővé tette, hogy az önkéntes csoportok vezetői saját tapasztalataikon és élményeiken keresztül mutassák be a helyi részvétel formáit, saját szavaikkal fogalmazzák meg, mit jelent számukra az önkéntesség, a közösségért végzett munka és a helyi összetartozás. A kutatás így nemcsak szervezeti szinten, hanem az egyéni elköteleződés és motiváció szintjén is feltárta a csíkszentmihályi önkéntesség dinamikáját.

A mintavétel célzott módon történt: az interjúalanyok a csíkszentmihályi önkéntes csoportok vezetői vagy aktív tagjai voltak, akik meghatározó szerepet töltenek be a helyi közösségi szerveződésben. A kutatás során öt interjú készült, egy-egy közösség képviselőjével. Két esetben – ahol a csoportvezetés átfedést mutatott – aktív tagot választottunk, hogy minden szervezet önálló nézőpontból jelenjen meg. Öt közösség került bevonásra: a Csíkszentmihályi

Ifjúsági Egyesület, az Idősek Klubja, az Önkéntes Tűzoltóság, a Hentescsapat és a Közbirtokosság.

A félig strukturált interjúk tematikáját a SWOT-elemzés négy dimenziója – erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek – adta. Az interjúk kérdései a működés támogató- és akadályozó tényezőire, a motivációkra, a belső szervezőerőre, valamint a külső környezet hatásaira irányultak. Az interjúkat a szakdolgozó személyesen készítette 2025 folyamán, a résztvevők előzetes beleegyezésével, az etikai és adatvédelmi elvek betartásával. A beszélgetések szöveges átírását kvalitatív tartalomelemzés követte, amely során a visszatérő motívumok és fogalmak alapján alakultak ki a főbb témakategóriák. A SWOT-keret segítségével azonosíthatóvá váltak azok a tényezők, amelyek a közösségi részvétel fenntarthatóságát elősegítik vagy korlátozzák. Ez a módszer nemcsak az egyes csoportok működésének értékelését tette lehetővé, hanem a közösségi részvétel tágabb feltételrendszerének megértését is.

A kutatás sajátossága, hogy kis mintán, egyetlen településen készült, ezért az eredmények nem általánosíthatók, de mély betekintést nyújtanak a helyi önkéntesség működésébe. A személyes terepismeret előnyt jelentett a kontextus értelmezésében, ugyanakkor reflexiót igényelt a kutatói nézőpont esetleges torzításainak elkerülésére.

TELEPÜLÉSI HÁTTÉR ÉS TÁRSADALMI KONTEXTUS

Az esettanulmányt megalapozó kutatás helyszíne Csíkszentmiklós, egy székelyföldi település Hargita megyében, Csíkszereda vonzáskörzetében. A 2021-es romániai népszámlálás szerint a település népessége 1079 fő, melynek túlnyomó többsége magyar anyanyelvű, székely – magyar identitású lakos. A község szerkezet szerint Csíkszépvíz községhez tartozik, amely több falut foglal magába, köztük Csíkszentmiklóst is.

A község történelmileg Székelyföld szívében alakult ki, és a közelmúltig őrizte a hagyományos faluközösségi jelleget. A székelyföldi térség történelmi sajátossága, hogy több évszázadon át katonai és közösségi önszerveződési elvekre épülő társadalmat alkotott. A társadalmi szükségszerűségek az évszázadok alatt egy sajátos informális szociális segítőrendszert hoztak létre, amely abban nyilvánult meg, hogy a rászorulókat (az időseket, a betegeket, a fiatal családalapítókat) lokális közösségi hálózatok támogatták. Ilyen hálózatok voltak a család, a szomszédság, a rokonság vagy a kaláka intézménye. Ezek jelentik a közösségi kapcsolatok és

az önszerveződés hagyományos formáit, és még a két világháború közötti időszakban is erősen jellemzőek voltak (Oláh 2016, id. Sárosi-Blága – Silló 2017). Az államszocializmus idején a civil szervezetek és a helyi önkéntes kezdeményezések szigorúan korlátozottak voltak, majd a rendszerváltást követően fokozatosan tértek vissza a közösségi aktivitás hagyományos formái (Sárosi-Blága – Silló 2017). A térségre a kis településszerkezet jellemző, gazdasági jellege rurális, a megélhetés a családi gazdaságokra épül, a helyi lakosság számára korlátozottak a bémunkalehetőségek. A közelmúlt Székelyföld gazdasági perifériás helyzete, a fiatalok elvándorlása és a külföldi munkavállalás elterjedtsége jellemző, ami a helyi civil kezdeményezéseknek különösen fontos szerepet ad a közösség fenntartásában. A társadalmi részvétel aktorai a székelyföldi társadalomban az (önkéntes) civil szervezetek, közbirtokosságok, kalákák, mezőgazdasági és egyéb jellegű társulások, közösségszervező egyének (Sárosi-Blága – Silló 2017:63).

Csíkszentmiklós társadalmi szerkezetét is hagyományosan erős közösségi kapcsolatok jellemzik: a kölcsönös segítség, a kalákaszerű együttműködések és az összetartozás normái. A faluban több, különböző korosztályhoz és érdeklődési körhöz kötődő önkéntes közösség működik, amelyek az utóbbi években a helyi társadalmi élet meghatározó szereplőivé váltak. Az önkéntesség itt többnyire informális formában jelenik meg, személyes kapcsolatokon, helyi kezdeményezéseken és csoportos akciókon keresztül. A terep ezért ideálisnak bizonyult az informális önkéntesség és a közösségi részvétel mintázatainak vizsgálatára.

A csíkszentmiklósi civil szféra alakulása jól tükrözi a térségi tendenciákat. A romániai egyesületek és alapítványok hivatalos jegyzéke szerint eddig hét, Csíkszentmiklóson bejegyzett civil szervezet létezett. Közülük hatot a 2002 és 2007 közötti időszakban jegyeztek be, ami a 2000-es évek elején tapasztalható országos civil fellendülés helyi megjelenését mutatja. 2002-ben alakult a település iskolájához kötődő Szentmiklósi Iskola Egyesület, amely ma is aktív, ám kis, évi 10.000 lej alatti költségvetéssel működik. Ugyanebben az időszakban három gazdasági-érdekvédelmi szervezetet is bejegyeztek: a Szarvasmarhatartók Egyesületét (2002), a Közbirtokosságot (2005) és a Juhtartók Egyesületét (2006). Ezek közül a Közbirtokosság és a Szarvasmarhatartók szervezete jelenleg is aktív, míg a juhtartók egyesülete pénzügyileg inaktív. Szintén 2005-ben jött létre a korábbi Csíkszentmiklósi Ifjúsági Szervezet, amely 2013-ban szűnt meg, majd tevékenységét új formában a Csíkszentmiklósért Egyesület folytatta. 2007-ben még egy civil szervezet, a Néri Szent Fülöp Egyesület is

bejegyzésre került, ám ez 2018 óta nem adott le pénzügyi beszámolót, így ténylegesen nem működik.

A településen tehát a civil szervezetek száma csekély, de jelenlétük sokszínű: az oktatáshoz, a gazdasági érdekvédelemhez és a közösségi életéhez kapcsolódnak. A szervezetek közül ma négy tekinthető aktívnak: a Szentmiklósi Iskola Egyesület és a Szarvasmarhatartók Egyesülete, valamint a Csíkszentmiklósiért Egyesület és a Közbirtokosság – ezek adják a helyi civil szféra gerincét. Bár a hivatalosan bejegyzett szervezetek száma korlátozott, az önkéntesség informális formái (Önkéntes Tűzoltók, Hentescsapat, Idősek Klubja) rendkívül élők: a közösségi rendezvényeken, kulturális eseményeken és mindennapi segítségnyújtásokban sokan vesznek részt anélkül, hogy jogilag bejegyzett szervezeti háttérrel rendelkeznének. E kettősség – a formális civil szervezetek kis száma és az informális részvétel széles köre – jól példázza a csíkszentmiklósi közösségi élet sajátos, endogén fejlődési mintázatát.

AZ ÖNKÉNTESÉG FORMÁI CSÍKSZENTMIKLÓSON

A formális részvétel spektrumán a formális szervezetek közé sorolható a Csíkszentmiklósiért Egyesület (közismert nevén Csíkszentmiklósi Ifjúsági Egyesület) és annak Junior csapata, valamint a Csíkszentmiklósi Közbirtokosság. A többi csoport – az Idősek Klubja, a Hentescsapat és az Önkéntes Tűzoltóság – inkább az informális önkéntesség keretein belül működik, szoros közösségi kapcsolatokra, hagyományokra és személyes elköteleződésre építve. E szervezetek különböző célcsoportokat képviselnek, ugyanakkor közös bennük, hogy tevékenységük a helyi közösség fejlődését, a társadalmi összetartozást és a generációk közötti együttműködést erősíti.

A formális szervezetek körében megvalósuló önkéntesség jellemzői

A Csíkszentmiklósi Ifjúsági Egyesület

A Csíkszentmiklósi Ifjúsági Egyesület a helyi önkéntesség legaktívabb és legdinamikusabb szervezete, amely elsősorban a fiatalokat és a fiatal felnőtteket szólítja meg. 2013-as megalakulása óta központi szerepet tölt be a falu közösségi életében. Az egyesület célja a fiatalok közösségi életének újjászervezése és a település társadalmi aktivitásának növelése. Már az első események – a malombajnokság és az Ifjúsági Napok – váratlanul nagy érdeklődést váltottak ki, és rövid időn belül több mint negyven programot sikerült megszervezniük. A

kezdeti lendület gyorsan megerősítette a fiatalok összefogását: ekkor az egyesület huszonhat tagot számlált.

2014-ben az egyesület elnyerte a Heineken pályázatának fődíját, amelyből két közösségi terem sikerült felújítani és felszerelni (bútorzattal, számítógépekkel, nyomtatóval, projektorral). Ennek köszönhetően a kultúrotthon emelete ismét a helyi közösségi élet központjává vált. 2015-ben az egyesület tevékenységi köre tovább bővült: elindították az After School programot, amelyben önkéntes fiatalok segítették az iskolásokat a tanulásban és a házi feladatok elkészítésében, valamint megszervezték az első angol és román nyelvi kurzusokat. Ugyanebben az évben alakult meg a CsIE Junior csapat, amely a fiatalabb korosztály számára teremtett belépési lehetőséget a közösségi életbe, biztosítva ezzel az önkéntes-utánpótlást. Az egyesület azóta két generációváltást is sikeresen átvészelt a junior csapatok révén. Az első 2014 és 2016 között zajlott, amikor számos korábbi tag külföldre vagy egyetemre távozott, helyükre pedig a Junior-csapat fiataljai léptek. A második 2018 és 2020 között következett be, hasonló okok miatt, ám a fiatalabb korosztály újbóli toborzásával, új Junior-csapat létrehozásával ezt a kihívást is sikeresen kezelték. Az egyesület jelenleg harmincnyelc aktív taggal folytatja tevékenységét.

Az Ifjúsági Egyesület egyik legjelentősebb kezdeményezése a *Csíkszentmihályi Kolbászfesztivál*, amelyet 2014-ben rendeztek meg először, és mára a település legnagyobb közösségi eseményévé vált. A fesztivál a közösségi együttműködés katalizátora is. Az első években kizárólag az ifjúsági egyesület szervezte, de rövid időn belül bekapcsolódtak a település más önkéntes csoportjai is. 2016-ban megalakult a Hentescsapat, majd 2017-ben a téli és nyári rendezvények már közösségi szervezésben valósultak meg, az Önkéntes Tűzoltóság és további egyéni segítők részvételével. A fesztivál ezzel az ifjúsági kezdeményezés szintjéről faluközösségi együttműködéssé nőtte ki magát.

A közös szervezések a csapatok közötti együttműködést is erősítették: a különböző csoportok közösen és önállóan is több versenyen és kiránduláson vettek részt. 2018-ban a közösségi önkéntesség hálózata tovább bővült: a 2005 óta működő Csíkszentmihályi Közbirtokosság is csatlakozott a szervezett önkéntes csoportokhoz, miután az Ifjúsági Egyesület korábbi alapítója és vezetője lett a Közbirtokosság elnöke. Az együttműködés eredményeként a rendezvények anyagi háttere is megerősödött, a Kolbászfesztivál népszerűsége pedig tovább nőtt. 2019-re az önkéntesek száma meghaladta a száz főt, ami a település méretéhez viszonyítva kiemelkedően magas részvételi arányt jelent.

Az Ifjúsági Egyesület és a Junior-csapat jelenleg mintegy hatvanhárom főt számlál, és az év során rendszeresen szervez közösségi eseményeket: gyermek- és családi programokat, kézműves foglalkozásokat, Gyereknapot, valamint, az adventi időszakban, időseknek szóló segítségnyújtási akciókat. A szervezet szoros együttműködést ápol az Idősek Klubjával és más helyi önkéntes csoportokkal, különösen a Kolbászfesztivál és a Nemzetek Konyhája rendezvényein.

Az egyesület legnagyobb erőssége, hogy képes megszólítani és aktivizálni a fiatal generációt. A fiatalok továbbra is kezdeményezői a helyi eseményeknek: jelenleg elsősorban a gyermekprogramok szervezésére helyezik a hangsúlyt. Emellett elindították a „Kaláka” nevű kezdeményezést, amelynek keretében fiatalok házról házra járva segítik az egyedülálló időseket a ház körüli munkákban. A fiúk fát vágnak, fűvet nyírnak, a lányok takarítanak, sőt sokszor még ebédet is főznek. Bár a kezdeményezés a Kaláka nevet viseli, amely hagyományosan a viszonyosságon alapuló, reciprok segítségnyújtás sajátos formája, valójában a tevékenység jellege Bartal (2025) elméleti lehatárolása mentén inkább a nem viszonyossági elven működő informális önkéntesség kategóriájába sorolható. Az akció ugyanis a háztartások/családok szintjén jelentkező reziduális támogatási igényekre, a családon és rokonságon kívüli „gyenge kötések” (egyedülálló idősek) felé irányul, ahol a kölcsönösség normája nem érvényesül.

Az egyesület tudatosan építi utánpótlását a Junior-program segítségével. A vezető így fogalmazott: *„... lényegében arról szól, hogy aki csatlakozni akar hozzánk, előbb junioros lesz, majd pedig pár nagyobb fesztivál vagy rendezvény után dönthet, hogy szeretne maradni vagy sem, így lesznek tagjai a rendes CsIE-nek. Nyilván, akin látjuk, hogy még nem teljes a felelősségtudat és az akarat, azt még hagyjuk a juniorban tevékenykedni, azonban ezek a személyek legtöbb esetben maguktól lépnek ki. Talán azt mondanám a legnehezebbnek az új tagoknál, hogy bárki beállhat, de nem mindenkiből lesz tag az egyesületnél.”*

A rendszer lehetővé teszi, hogy a csatlakozni vágyók fokozatosan, próbaidőn keresztül kapcsolódjanak be a szervezet munkájába. E szűrőmechanizmus elősegíti a tagok elköteleződését, miközben tanulóközösséggént is működik, ahol a junior tagok fokozatosan válnak elhivatott önkéntessé. A részvétel ugyan nyitott, de az elköteleződés nem minden fiatalban alakul ki hosszú távon, így a lemorzsolódás is jelen van. *„Tervben van a jövőre nézve több csapat összerázó hétvége, ahol kicsit együtt lehetünk, beszélgethetünk és megoszthatjuk*

egymással az észrevételeinket. Eddig is voltak ilyen jellegű megmozdulásaink, viszont úgy látjuk, hogy nagyobb igény van erre most, hogy egyre több a juniorosunk.”

A motivációs különbségek azonban a belső kommunikációban és a szervezésben is nehézségeket okoznak. A vezető szerint a tagok nagy száma miatt nem mindenki vesz részt aktívan a döntéshozatalban, a gyűléseken, ami megnehezíti a feladatok megosztását is. Bár igyekeznek jegyzőkönyvet írni és megosztani azt a csoporton belül, „nem mindenki veszi a fáradságot, hogy elolvassa” – fogalmazott az elnök. Ez a megjegyzés jól érzékelteti, hogy a formális működés (jegyzőkönyvek, adminisztráció) önmagában nem garantálja a hatékony kommunikációt.

Az Ifjúsági Egyesület számára a térségi együttműködések is jelentős lehetőséget jelentenek. A szervezet nem elszigetelten működik, hanem aktívan keresi a kapcsolatot a környező települések ifjúsági csoportjaival: *„Szerencsére a szomszéd faluban, Szépvízen is van egy hasonló ifjúsági egyesület, leginkább velük szoktunk egyeztetni és támogatni egymást a kölcsönös részvétellel egymás rendezvényein.”*

Ez a gyakorlat a hálózatos tanulás alapját képezi: a szervezetek kölcsönösen inspirálják és erősítik egymást, bővítik kapcsolati tőkéjüket, a tanultak felhasználásával színesítik programjaikat, és a közös eseményekkel növelik az ifjúsági önkéntesség láthatóságát is. A térségi együttműködés új szintre emelkedik a Csík Terület Ifjúsági Tanácsával fenntartott partnerség révén: *„Kiemelném itt még a Csík Terület Ifjúsági Tanácsát is, akikkel nemrég kezdtünk el közösen gondolkodni... Szerintem nagy lehetőség van ebben, mert jó kapcsolati hálójuk van, és sok tapasztalatot tudunk tőlük tanulni.”*

Az Ifjúsági Egyesület számára az egyik legnagyobb kihívást a digitalizáció és a fiatalok közösségi érdeklődésének átalakulása jelenti. A szervezet vezetője így fogalmazott: *„A legnagyobb kihívásnak az egyre eldigitalizálódó világot tartom, ami arra ösztönzi a gyerekeket, hogy a telefon, a tablet és a laptop bármire használható és mindent meg lehet rajta oldani. Ez a kézműves foglalkozások szempontjából jelenti ránk a legnagyobb veszélyt, hiszen elfogyhat az érdeklődés a kétkézű kreatív csodák elkészítésére.”*

Ez a felismerés túlmutat a technológiai kérdéseken: valójában a közösségi élmény formáinak átalakulását írja le. A fiatal generáció számára a digitális tér egyre inkább a közösségi élet színterévé válik, ami csökkenti a fizikai együttlétek – például a rendezvények, a kézműves programok vagy az önkéntes akciók – vonzerejét. Bár a szülők támogató hozzáállása („otthon arra biztatják a gyerekeket, hogy vegyenek részt és készítsenek valami különlegeset”) enyhíti

ezt a folyamatot, a szervezet hosszú távú kihívása az, hogy új formákban tudja megőrizni a közösségi élményt a fiatalok számára.

Az Ifjúsági Egyesület másik jelentős veszélyforrása a helyi önkéntes közösségen belüli generációs viszonyokból fakad. A vezető így fogalmazott: *„Leginkább a felsőbb önkéntes csapatokból való beleszólás az, ami nehezíti a kibontakozásunkat, főként az olyan rendezvényeken, ahol nem mi vagyunk a főszervezők.”*

A „felsőbb önkéntes csapatok” alatt az idősebb generáció által működtetett, nagyobb hagyományú helyi önkéntes közösségeket értette – a Közbirtokosságot, a Hentescsapatot vagy az Önkéntes Tűzoltókat –, akik a falusi rendezvények megszervezésében központi szerepet játszanak. Az idézet nem alá-fölérendeltséget, hanem generációs és szerepbeli feszültséget tükröz: a fiatalok szeretnék láthatóbb, önállóbb szerepet vállalni a helyi eseményekben, de ehhez gyakran a „régebbi” csapatok döntéseihez kell igazodniuk. Ez a helyzet időnként korlátozza a kezdeményezőkézséget és az önálló megvalósítás lehetőségét. A vezető szavai ugyanakkor az identitás- és autonómiakeresés folyamatát is megvilágítják: *„Ez sok tagnak nem tetszik, köztük nekem sem, ezért is igyekszünk minél több eseményt szervezni mi magunk, önállóan.”*

A Csíkszentmihályi Közbirtokosság

A másik formális szervezet, a Csíkszentmihályi Közbirtokosság 2018 óta tartozik a település aktív önkéntes csoportjai közé. A helyi közösség közel 2000 hektárnyi erdő- és legelő-vagyonát kezeli. Jelentős anyagi háttérrel rendelkezik, mivel 2023-ban évi 445 ezer eurós, 2024-ben évi 630 ezer eurós árbevételt valósított meg. A helyi közösségi rendezvények jelentős támogatója. Anyagi forrásait tudatosan fordítják rendezvényekre, közösségi programokra és csapatépítő kezdeményezésekre, ez pedig azt mutatja, hogy nemcsak adminisztratív, vagyonkezelő és gazdálkodó testületként működnek, hanem motorjai a faluban zajló közösségi életnek is.

A szervezet főként a nagyobb rendezvények lebonyolításában, a vendéglátás és a logisztikai háttér biztosításában működik közre. A Közbirtokosság hozzájárulása ugyanakkor túlmutat az anyagi támogatáson: tagjai személyesen is részt vesznek az események megszervezésében, ezzel erősítve a közösségi együttműködés és felelősségvállalás kultúráját. A Hentescsapattal és az Ifjúsági Egyesülettel szoros partnerségben dolgoznak, együtt biztosítva a település nagyrendezvényeinek sikerét. A Közbirtokosság a pénzügyi adatok szerint 2010 és 2022 között

öt, 2023-ban négy főállású alkalmazottal rendelkezett, önkéntes is jelentős, és az utóbbi években növekvő tendenciát mutat: 2020-ban 15, jelenleg 25 tagot számlál.

Ők a főszervezői a település egyik legnagyobb eseményének, a Kolbászfesztiválnak, ahol egy nap alatt 5000 ember is megfordul. Az elnök szerint ez egyfajta pozitív visszajelzés a közösség részéről, és ez ösztönzi őket a folytatásra: *„Amikor látjuk, hogy mennyien eljönnek egy-egy rendezvényre, és hogy tényleg élvezik, amit csinálunk, az nagyon sokat számít. Az ember érzi, hogy van értelme annak, amit csinál, nemcsak magunknak szervezünk, hanem az egész közösségnek. Ez mindig ad egy újabb löketet, hogy folytassuk.”*

Az idézet rávilágít arra, hogy a közbirtokosság önkéntes csapata számára a közösség pozitív visszajelzése a legfontosabb motiváció. Ez a fajta társadalmi megerősítés a formális önkéntességben is alapvető jelentőségű, hiszen a közösség támogatása a legitimitás forrása is.

A Közbirtokosság esetében a csapat társadalmi szerepének növekedése új típusú erőforrás-problémákat hozott felszínre. Ahogy az elnök megfogalmazta: *„A fesztiváljaink egyre nagyobbak, ezzel lépést kell tartani.”* A növekvő események több emberi és szervezési kapacitást igényelnének, mint amennyi a helyi közösségből mozgósítható. A motiváció hiánya és a közösségi munka iránti csökkenő érdeklődés szintén érzékelhető: *„A közösségi munka kevés embernek fontos, ezért nagyon nehéz az embereket meggyőzni, hogy ebben részt kellene venni. Az önkéntes munka nem jár renumerációval, ezért az önkénteseket könnyen el lehet csábítani.”* Ez az idézet túlmutat a szervezet keretein: a társadalmi részvétel korlátait jelzi a közösségben. A formális önkéntesség tehát ugyan biztosabb szervezeti keretek között működik, de függ a motivált, elkötelezett tagságtól. A közbirtokosság esetében e jelenség a „növekedés önkéntes-korlátjában” nyilvánul meg: a rendezvények folyamatos növekedése olyan mértékű erőforrás-igényt generál, amely meghaladja az önkéntes közösség rendelkezésre álló kapacitását. Ugyanakkor e közösségi események az új önkéntesek bevonásának legfontosabb terei is. A Közbirtokosság számára a rendezvények és közösségi akciók kapuk: olyan alkalmak, amelyekben a részvétel élménye új tagokat vonzhat, és erősítheti a szervezet társadalmi beágyazottságát.

A Közbirtokosság esetében a legnagyobb veszélyt a gazdasági környezet kiszámíthatatlansága és az életmódbeli változások jelentik. Az elnök realistán fogalmazott: *„[A legnagyobb veszély] a helyi gazdasági helyzet... addig fognak működni a csapatok, míg van anyagi támogatás.”*

Ugyanakkor egy másik, finomabb, de legalább ennyire fontos jelenségre is rámutatott: „Az ember figyelmét nagyon megosztja a mindennapos élet, ezért mindenki kevesebb időt szán a közösségi életre.”

Az elnök megjegyzése jól jellemzi a közbirtokosság önkéntes csapatának tagsági és kapacitási korlátját. Ez a megfigyelés rávilágít arra a feszültségre, amelyet Woolvin és Harper (2015) is leírtak: a formális önkéntesség valószínűleg feszültségben áll a számos informális önkéntes/segítő jellegű kötelezettséggel (pl. család, barátok segítése, háztartási kötelezettségek). A mindennapi megélhetéshez kapcsolódó nyomás, a gyorsuló életmód és az individualizáció miatt egyre kevesebb idő és energia jut a közösségi részvételre. Az informális kötelezettségek általában elsőbbséget élveznek a strukturált tevékenységgel szemben. Ebből következően a Közbirtokosság kapacitásbeli korlátja többek között az életciklus okozta feszültséget is tükrözi. A tagok kénytelenek a formális önkéntesség időigényes feladatait csökkenteni az informális, személyes kötelezettségeik teljesítése érdekében. Ez a jelenség minden önkéntes szervezet működését veszélyezteti, hiszen az önkéntesség alapja éppen az a szabadon felajánlott idő és figyelem, ami ma a legszűkösebb erőforrás.

Az önkéntesség sajátosságai az informális szerveződések körében

A településen aktívan működő informális önkéntes csoportok közé a Hentescsapat, az Önkéntes Tűzoltók csapata, illetve az Idősek Klubja tartoznak.

A Hentescsapat

A Hentescsapat gasztronómiai és hagyományőrző tevékenységeiről ismert. 2016-ban alakult, hat taggal, de négy év alatt még kétszer ennyi személy csatlakozott hozzá, jelenleg pedig 25 tagot számlál. Tagjai elsősorban a Kolbászfesztivál és a Nemzetek Konyhája rendezvényein vesznek részt, ahol a főzés és a vendéglátás szervezésében kulcsszerepet játszanak. Emellett a csapat rendszeresen képviseli a települést különböző főzőversenyeken, mind a környező településeken, mind külföldön, ezzel növeli Csíkszentmiklós hírnevét és erősíti a helyi identitást. Kisebb eseményeken is szerepet vállalnak, például októberben a lármafa égetésen is a résztvevők számára meleg ételt és forralt bort készítenek.

Hagyományosan az erőssége a szaktudás, az összeszokottság és a jól szervezett munkavégzés. Ahogy a hentescsapat vezetője fogalmazott „mindenki tudja a feladatkörét és el is végzi azokat”. A hentescsapat erőssége éppen ebben a „láthatatlan szervezettségben” rejlett: az

informális működési rend stabilitást, az ismétlődő közös tevékenységek pedig identitást adnak. A csapat nyitottsága és tanulási hajlandósága szintén kiemelendő, ahogy a vezető elmondta: *„Szoktunk járni különböző főzőversenyekre, nemcsak itthon, hanem külföldre is. Gyulán például van egy másik hentescsapat, velük jó a kapcsolatunk. Újkígyószra is szoktunk menni. Szlovákiában is voltunk már többször, ott láttuk először a zsetonos rendszert. Átlátható volt, igazságos, és az emberek is gyorsabban, könnyebben tudtak vásárolni. Azóta mi is ezt használjuk a rendezvényeinken, és tényleg jól bevált.”*

Ez a részlet jól példázza, hogy a helyi közösségi gyakorlatok képesek beépíteni a külső tapasztalatokat és adaptálni azokat, ami az innováció és a tanulás egyik formája az informális önkéntességben. A csapat a tradíciók megőrzése mellett tehát új megoldásokra is nyitott, ha azok a közösség érdekét szolgálják.

Az utóbbi időben azonban, a tagság létszámának növekedésével jelentős átalakulás történt a csapat kultúrájában, működésében. A csoport létszáma ugyan nőtt, de a részvétel minősége csökkent. A csapat vezetője szerint egyre többen csatlakoznak, de az új tagok közül sokan nem igazán vállalnak részt a szervezői munkában: *„nagyon sokan a végére állnak oda”,* fogalmazott, utalva arra, hogy úgy érzékeli, többen csak a rendezvények látványosabb, kevésbé megterhelő részeibe kapcsolódnak be, miközben a háttérmunkát kevesen vállalják fel.

A vezetői megjegyzés érzékletesen írja le azt a jelenséget, hogy az önkéntesség látványos, közösségi pillanatai vonzóbbak, mint a háttérmunka vagy az előkészületek. A Hentescsapat tevékenysége – különösen a főzés a Kolbászfesztiválon és a részvétel a főzőversenyeken – rámutat arra a feltételezésre, hogy a tagok egy része nem elsősorban az önkéntes segítség, hanem a fesztivál-élmény miatti részvételt keresi, de ez nem zárja ki az önkéntesség fogalmát, hanem csak jelzi a tevékenység hibrid jellegét. Bár a csapat munkája a közösség (nem viszonzási alapon történő) segítségét szolgálja, a tagok motivációját befolyásolhatja a szabadidős tevékenység (*serious leisure*) élvezeti értéke is (Rochester et al. 2016). Ez a fajta motivációs aszimmetria csupán azt jelzi, hogy az önkéntességük alapját képező motivációs bázis összetett, amelyben a személyes elégedettség és a közösségi megerősítés éppúgy a fenntartó tényezők közé tartozik, mint a segítő szándék.

A Hentescsapat működésében így figyelhető meg a motivációs aszimmetria: sokan részt vennének, de kevesen vállalják az időigényes feladatokat. Ezzel párhuzamosan a csapat tevékenysége is veszített intenzitásából: *„Az általunk szervezett rendezvényeken jól jön a segítség, viszont már nem járunk olyan gyakran főzőversenyekre.”*

A helyzet kezelésére a hentescsapat vezetője több utat is lát: az egyik lehetséges út a csapat szűkítése: *„Leszűkíteném a csoportot, csak az aktív tagokat hagynám meg”*. Egy másik lehetséges megoldásnak az aktivitások növelését és a csapat erősítését látja. Szerinte az egyik legfontosabb lépés az lenne, ha újra rendszeresen részt vennének főzőversenyeken, ahonnan korábban sok inspirációt merítettek. *„Jó lenne, ha megint több főzőversenyre mennénk el, régebben sűrűbben jártunk. Ha megint többet mennénk, akkor szerintem összeszokottabbak lennénk és több tapasztalatot szerezhethetnénk.”* A vezető által megfogalmazott vágy a korábbi versenyeken való újbóli részvétel iránt nem csupán nosztalgia, hanem annak a felismerése, hogy az ilyen események tapasztalatokat adnak, erősítik a kapcsolatokat és motivációt jelentenek.

A harmadik lehetséges út a hozzáértő tagok toborzása lehet. A vezető fontosnak tartja, hogy a jövőben olyan új tagokat is bevonjanak, akik valóban értenek a henteséghez, ezzel erősödne a csapat szakmai háttere is. *„Nagyon jó lenne, ha az elkövetkezőkben az új önkéntesek közül lennének olyanok, akik értenek a henteséghez. Tudom, most már nem foglalkozunk annyira a henteséggel, meg nem is ez a lényeg a rendezvényeinken, de mégis ebből indult ki a csapat.”* Az idézet mögött egy fontos felismerés húzódik meg: a csapat működése sikeres, de egyre inkább eltávolodik eredeti identitásától. E profilvesztés hosszú távon azt eredményezheti, hogy a közösség elveszíti különlegességét, amely korábban összetartotta a tagokat.

A tagság átalakulásával párhuzamosan egy másik kihívás az időhiány. A csapat tagjai elsősorban a saját munkájuk mellett, szabadidejükben végzik az önkéntes tevékenységet, ami gyakran utolsó pillanatos szervezéshez vezet. A vezető megfogalmazásában: *„Mindenki máshol dolgozik, utolsó perces tervezések vannak.”*

Az Önkéntes Tűzoltók csapata

Az Önkéntes Tűzoltók a közösségi szolidaritás legaktívabb formáját testesítik meg. Elsődleges feladatuknak a vészhelyzetekben, tüzesetknél történő segítségnyújtást tartják. Folyamatosan képezik magukat szakmai gyakorlatokon és rendszeresen részt vesznek önkéntes tűzoltóknak szervezett versenyeken is, ahol többször első helyezéseket is szereztek. Tagságuk egy jól összeszokott csoportból, valamint próbaidős érdeklődőkből áll, létszám tekintetében stabilnak mondható. Míg 2020-ban 13 főt számlált a csapat, jelenleg 15 tagja van.

Tevékenységük nem korlátozódik a vészhelyzetekre és tüzesetekre, hanem a mindennapi segítségnyújtásban is megnyilvánul. Részt vesznek a rendezvények szervezésében, segítenek az időseknek, vagy akár a falubeliek mindennapi gondjaiban is. Mottójuk szinte jelképévé vált ennek a hozzáállásnak: *„Ha baj van, segítünk.”*

Akárcsak a Közbirtokosság önkéntes csapatánál, náluk is megjelenik a közösségi visszajelzés az önkéntes motivációt erősítő tényezők között. Ugyanakkor a segítségben átélt pozitív érzelmi megerősítés is: *„Jó érzéssel tölti el a csapatot, ha kéri a segítségünket.”* Ez az önkéntesség érzelmi dimenziója, amely a helyi bizalom és a legitimáció megerősítését, a közösségi tőke újratermelését szolgálja. A tűzoltók számára a felelősségvállalás egyben az identitásuk központi eleme is, annak a tudata, hogy a közösség támaszai, akikre baj esetén mindig lehet számítani.

Az Önkéntes Tűzoltók esetében a gyengeségek a professzionalizáció és az erőforráshiány feszültségében jelennek meg. Akárcsak a többi felnőtt önkéntescsapat tagjai, ők is dolgozó emberek, akik az önkéntes tevékenységet a szabadidejükből végzik, és nehéz összeegyeztetni a mindennapi életet a közösségi feladatokkal. Emellett az anyagi korlátok, mint például a korszerű felszerelések magas költsége, állandó kihívást jelentenek. A csapatvezető ugyanakkor a belső normák megerősítését is szükségesnek látja: *„Egy önkéntes tűzoltó jó példával kell járjon.”* E kijelentés egyszerre tükrözi a felelősségérzetet és azt a nyomást, amit a közösség elvárásai rónak az önkéntesekre. A másik, sokkal konkrétabb probléma a felkészültség és a technikai háttér hiánya. Az önkéntes tűzoltók számára az egyik legnagyobb félem az, hogy egyszer csak egy olyan helyzet áll elő, amire nem lesznek elég felkészülve. *„[A legnagyobb veszély] olyan katasztrófa, amihez nem elég képzett az önkéntes csapat, vagy nincs meg az ahhoz szükséges felszerelés.”*

Ez a kiszolgáltatottság egyben strukturális gyengeség is, amely az önkéntes tevékenység hatékonyságát is korlátozza. Emellett az Önkéntes Tűzoltók esetében a további, nagy veszélyeket a csapat vezetője szerint a külső függés és az információáramlás akadozása jelenti. A vezető így fogalmazott: *„Probléma szokott az is lenni, hogy az országos tűzoltóságtól későre kapjuk meg az információt bizonyos helyzetekről, és ez nehezíti a hatékonyságunkat.”*

Ez a technikai jellegű probléma valójában mélyebb társadalmi kérdéseket is felvet: mennyire értékeli és támogatja az állam az önkéntes szervezetek munkáját, és azok milyen mértékben férnek hozzá azokhoz az információkhoz, amelyek nélkül nem tudnak hatékonyan működni. A csapatvezető egy másik megjegyzése plasztikusan mutatja meg ennek következményeit: *„Az*

a baj, hogy sokszor csak utólag kapjuk meg az értesítést egy-egy riasztásról, amikor már ott vannak más egységek és mi meg épp csak készülődünk. Ilyenkor nemcsak az idővel vagyunk lemaradásban, hanem a helyzettel is. Ez nem rajtunk múlik, hanem azon, hogy az információ nem jut el hozzánk időben. Hosszú távon ez azt eredményezheti, hogy kevésbé tudjuk betölteni azt a szerepet, amit itt a közösség elvár tőlünk.”

Az ilyen helyzetek hosszú távon alááshatják a csapat önbecsülését és társadalmi elismertségét, hiszen a közösségben betöltött szerepük értéke éppen a gyors reagáláson és a megbízhatóságon alapul. Ha a külső intézményi környezet nem biztosítja ehhez a feltételeket, az önkéntes tűzoltók tevékenysége fokozatosan szimbolikussá válhat, mivel bár „jelen vannak”, de tényleges hatásuk korlátozott.

Az Önkéntes Tűzoltók esetében a legfontosabb lehetőség a fiatalok bevonása és a szervezeti nyitottság. A csapat működésének egyik sajátossága, hogy a jelentkezőket fokozatosan, egyéves próbaidő után integrálják, ami segít a hosszú távú elköteleződés kialakításában, ugyanakkor a jelentkező is el tudja dönteni, hogy ténylegesen szeretne-e teljes jogú tag lenni a csapatban. A vezető szavaival: „Személyes meghívás alapján is akár. De bárki megkereshet, az ajtónk minden önkénteskedni vágyó előtt nyitva áll.”

A csapat továbbá nemzetközi és térségi kapcsolatokat is ápol más önkéntes tűzoltóegységekkel, ami teret nyit a hálózatos tanulásra és a közös gyakorlatokra. A közös képzések és tapasztalatcserék révén a szakmai kompetenciák is fejlődnek, és az önkéntes tűzoltóságok közösségi presztízse is erősödik.

Csíkszentmihályi Idősek Klubja

Az Idősek Klubja 2014-ben jött létre, és már 10 éve rendszeres találkozókkal és saját programokkal erősíti az idősek közösségét. Kilenc taggal kezdte működését, és az évek során a tagság száma jelentősen emelkedett. 2020-ban például 27 főt számlált, de jelenleg is mintegy 20 aktív tagja van. Az önkéntes csapatok közül az Idősek Klubja tagsága a legstabilabb. Tagjai heti rendszerességgel találkoznak klubhelyiségükben beszélgetésekre, születésnapok megünneplésére, közös éneklésre. A klubtagok számára a közös éneklés különösen fontos: „Ugyanis van egy énekcsapatunk is, a Lila Krizantém. Ebben a csapatban is az Idősek Klubjának tagjai vagyunk benne. A heti találkozóinkon mindig szoktunk egy kicsit énekelgetni is, ez már ilyen szokássá vált. Legtöbbször csak úgy, magunk örömeire. Jó érzés, amikor együtt énekelünk,

valahogy mindig jobb lesz tőle a hangulat. Mindenki nagyon szereti, és szerintem ez is összekovácsol bennünket. Szeretnénk, ha az énekkarunk fejlődne, és néha fel is léphetnénk.”

Az idősek klubja a település időskorú lakosainak biztosít közösségi teret és aktív társas életet, fontos szociális funkciót lát el: hozzájárul a társas izoláció csökkentéséhez. *„Sokan közülünk egyedül élnek, és ezek a találkozók feldobják a hétköznapijainkat.”* Ugyanakkor lehetőséget biztosít az idősebb generációnak az önkéntes tevékenységekre is, a faluközösség eseményeibe való bekapcsolódásra. Ugyanis az idősek nem csupán a saját programjaikon vesznek részt, hanem aktív szerepet vállalnak a települési eseményeken is, gyakran együtt dolgozva a fiatalokkal, ezzel is erősítve a generációk közötti kapcsolatokat.

A közösségi részvétel az életkori sajátosságok miatt természetes módon beszűkülhet. Az Idősek Klubja esetében a részvételt korlátozó fő tényező a tagok egészségi állapota. Ez fokozatosan korlátozza a találkozásokon és az önkéntes tevékenységekben való részvétel lehetőségét. Vannak, akik szívesen járnának a tevékenységekre, de egyszerűen nem bírják már az utat, vagy a lépcsőzést. A korábbi klubhelyiség például azért bizonyult alkalmatlannak, mert túl sok lépcsőn kellett felmenni, amit sokan már nem tudtak vállalni. Ugyanígy az önkéntes tevékenységekben való részvétel is nehézségekkel jár. *„Mindenkinek megvan a maga baja, betegsége. Már nem vagyunk fiatalok, és a betegségeink csak egyre jobban felgyűlnek, emiatt kieshetünk az önkéntességből.”* A részvétel tehát gyakran nem a motiváció, hanem a fizikai lehetőség hiányán bukik el. A tagok egészségi állapotának romlása (pl. mobilitási nehézségek, betegségek) pontosan az a kritikus életúti tényező, amelyet Woolvin és Harper (2015) is kiemeltek. Bár a rossz egészségi állapot kiesést eredményezhet a klub rendszeres tevékenységeiből, ez a visszavonulás nem feltétlenül végleges. Woolvin és Harper megállapítása szerint az egészség motiváló tényezője is lehet a részvételnek: egyesek idővel re-integrálódhatnak a formálisabb aktivitásba a felépülés (recuperation) után, vagy a társas kapcsolatok újraépítése céljából.

A másik kihívás a tagság megújítása, bővítése. Az összeszokottság miatt a klub kintről zártabb közösségnek tűnik, a helyi közösség fiatalabb tagjai kevés ismerettel rendelkeznek a klub tevékenységeiről és téves elképzeléseik vannak róla, ami bizalmatlanságot és távolságtartást is szül, ezért nehezebb új tagokat bevonni. *„Sokan a faluból elsőre elítélik a csapatunkat, és inkább otthon maradnak, pedig szerintem, ha egyszer eljönnének, meglátnák, milyen jó a hangulat.”* Az idézet jól érzékelteti, hogy az idősek klubja a fizikai korlátok mellett szimbolikus korlátokkal is küzd: a társadalmi percepció és a bizalmatlanság csökkenti az új tagok

bevonásának esélyét. A megoldást a frissen nyugdíjazottak meghívásában látják, illetve pontosan ráéreznek a helyi önkéntes közösségek közötti erős összefonódásra, amikor azt fogalmazzák meg, hogy más önkéntes csapatokból kiöregedett személyek kapcsolódhatnak be az ők közösségükbe. *„Talán meghívni azokat a személyeket, akik már kiöregedtek a többi önkéntes csapatból vagy most lettek nyugdíjasok. Nőt, férfit, szívesen várunk mindenkit.”* E megjegyzés az életcikluson átívelő részvételi útvonalat példázza, ahol az egyének az aktív, formálisabb szerepekről az életük során áttérnek a stabilabb, de kevésbé mobilizáló, szociális fókuszú közösségi terekbe. A klub fennmaradásának egyik kulcsa a nyitottság és a generációk közötti átjárás lehet, amely lehetőséget ad az életcikluson átívelő részvételre, amelyben az aktív évekből kilépő emberek továbbra is hasznosnak és a közösséghez tartozónak érezhetik magukat.

A csíkszentmihályi önkéntes szervezetek különböző célokat szolgálnak, de tevékenységük egymást kiegészítve tartja fenn a település közösségi életét. Együttesen olyan önkéntes hálózatot alkotnak, amelyben minden csoport saját szerepe mellett mások tevékenységét is támogatja, legyen szó akár az időseknek szóló aktív segítségnyújtásról (a fiatalok részéről), akár közösségi rendezvények szervezéséről (amelyekben gyakorlatilag mindegyik önkéntes csapat részt vesz).

KÖVETKEZTETÉSEK

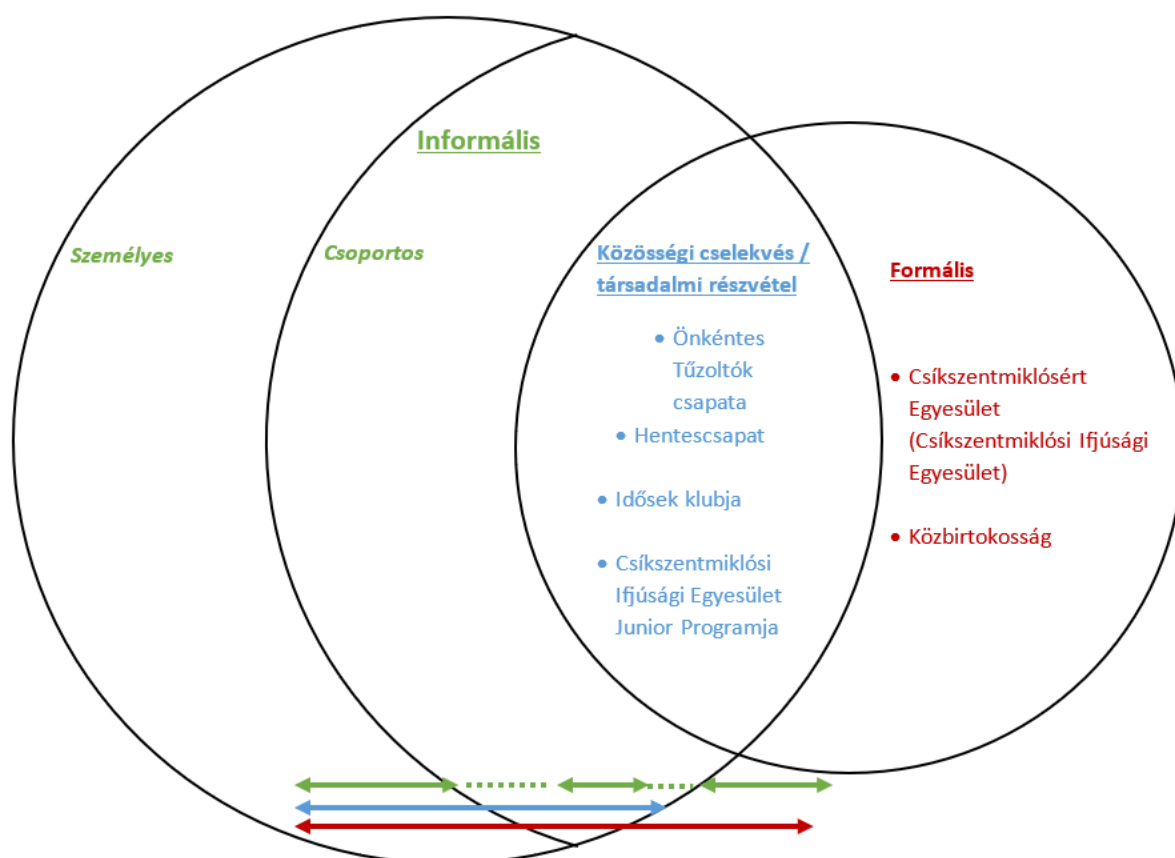
Az esettanulmány empirikus célja az volt, hogy feltárja az önkéntesség szerveződését és működését egy kis, székelyföldi közösségben. Elsősorban a részvételi mintázatok vizsgálatára összpontosítottunk, ezen kívül próbáltuk feltárni a kapcsolati hálókat, együttműködéseket, valamint az önkéntes csapatok struktúráit és működését, annak érdekében, hogy megismerjük, hogyan szerveződik az önkéntesség a faluban. Eredményeinktől továbbá azt vártuk, hogy hozzájárulnak az önkéntes csoportok működését befolyásoló belső erősségek és gyengeségek, valamint a külső lehetőségek és kihívások azonosításához, ezzel támogatva a közösségi részvétel és a helyi önkéntesség fenntarthatóságának értelmezését.

A csíkszentmihályi önkéntes hálózat több, eltérő szervezeti szintű csoport együttműködésére épül, amelyek tevékenysége egymást kiegészítve tartja fenn a település részvételi infrastruktúráját. A formális szervezetek – mint a Csíkszentmihályiért Egyesület és a Közbirtokosság – mellett erőteljesen jelen vannak a félig strukturált és informális csoportok,

így az Önkéntes Tűzoltók, a Hentescsapat és az Idősek Klubja. Ezek együttesen olyan hibrid hálózatot alkotnak, ahol a részvétel intenzitása és formája jelentősen eltérhet, ugyanakkor közös helyi identitás és rendszeres együttműködés köti össze őket. A nagyrendezvények – különösen a Kolbászfesztivál – kulcsfontosságú integráló szerepet töltenek be, mivel egyszerre mozgósítják a formális szervezetek tagjait és az alkalmi önkénteseket.

A hálózat értelmezéséhez a Woolvin és Harper által kidolgozott részvételi spektrum modellje bizonyult irányadónak. A spektrum rávilágít arra, hogy a formális és informális önkéntesség nem elkülönülő kategóriák, hanem folyamatos átmenetben létező részvételi formák. A csíkszentmihályi csoportok elhelyezése a spektrumon (2. ábra) jól mutatja, hogy a helyi részvételi mintázatok nem illeszkednek merev kategóriákba: a jogi forma gyakran nem tükrözi a tényleges működési logikát, és egy adott csoporton belül is több rétegben jelenik meg a bevonódás.

2. ábra. A Csíkszentmihályi önkéntes csapatok elhelyezkedése a Woolvin és Harper-féle részvételi spektrumon

Forrás: Saját szerkesztés Woolvin – Harper 2015:4 ábrájának felhasználásával.

Az Idősek Klubja tipikusan informális részvételi forma, amely közösségi teret biztosít az időskorúaknak, és szociális funkciót lát el a társas izoláció csökkentésével. Bár nem önkéntes szervezet klasszikus értelemben, tagjai gyakran vállalnak feladatokat a közösségi rendezvényeken, így a részvétel szociális és közösségépítő szerepe itt különösen erős. Az Önkéntes Tűzoltók és a Hentescsapat a félig strukturált működés példái: nincs formális jogi státuszuk, de belső normáik, gyakorlataik és a képzések vagy próbaidők révén kialakult szervezettségük a strukturált működés felé mutat. Ugyanakkor a Hentescsapat esetében jól megfigyelhető a részvételi minőség csökkenése a létszám növekedésével, ami belső aszimmetriát eredményez, és az alkalmi, élményorientált részvétel túlsúlyát jelzi.

A Junior Program sajátos átmeneti zónát képvisel: formális szervezeti háttérhez kötődik, de rugalmas belépési lehetőségei és a lemorzsolódást is megengedő struktúrája miatt a közösségi cselekvés és a formális önkéntesség közötti kapocsként működik. Ezzel betölti azt a szerepet, amelyet Bartal (2025) az informális önkéntesség rekrutációs potenciáljaként azonosít. A többes tagság lehetősége – amely szerint az önkéntesek egyszerre több csoporthoz is tartozhatnak – tovább erősíti a spektrum logikáját, és megnehezíti a szervezetek rigid tipologizálását.

A hálózat működését tekintve Csíkszentmiklóson nem a „létra-modell” szerinti lineáris előrehaladás figyelhető meg, hanem egy rugalmas, többszörös belépési pontokkal jellemezhető részvételi rendszer. A Junior Program és a nagyrendezvények alkalmi bevonódási terepe olyan átmeneti struktúrát hoz létre, amelyben a formális szervezetek utánpótlása részben informális részvételi mintázatokból épül fel. Az Önkéntes Tűzoltók esetében a próbaidő intézménye ugyanezt a fokozatos integrációt szolgálja, a Hentescsapatnál pedig a közösségi események köré szerveződő csoportos akció teremti meg a rugalmas részvétel alapját.

A részvételi formák átjárhatósága nemcsak szervezeti, hanem életút-perspektívából is értelmezhető. A részvétel intenzitása és jellege változik az életciklus során, és a helyi hálózat ezt képes részben követni: a fiatalok számára a Junior Program jelent belépési pontot, a felnőtt korosztály számára több formális és félig strukturált csoport kínál lehetőséget, míg az idősebb korosztály számára az Idősek Klubja biztosít közösségi teret. A nagyrendezvények e rendszerben mindhárom csoportot összekapcsolják, és alkalmasak arra, hogy az egyébként elkülönülő részvételi formák között átmeneti hidat képezzenek.

Összességében a hálózat bemutatása és működési logikájának elemzése azt mutatja, hogy a csíkszentmihályi önkéntesség egy hibrid, sokszintű és erősen átjárható struktúrában valósul meg. A formális és informális részvételi formák nem elkülönülnek, hanem egymást kiegészítve teremtik meg azt a rugalmas rendszerű közösségi infrastruktúrát, amely a település önkéntes életének fenntarthatóságát biztosítja.

A fenntarthatóságot alapvetően a részvételi spektrum működése határozza meg: a csoportok közötti kiegészítő szerepek, az eltérő elköteleződési szintek befogadása és az élethelyzeti változások kezelése mind hozzájárulnak a rendszer rugalmasságához. A SWOT-fókuszú vezetői interjúk több olyan erősséget azonosítottak, amelyek stabilizálják a hálózatot: a közel 150 fős önkéntesbázis, az erős utánpótlási csatornát jelentő Junior Program, a Közbirtokosság anyagi hozzájárulása, valamint a település nagy rendezvényeiben megvalósuló együttműködés. A generációk közötti kapcsolódások és a közösségi eseményekhez kötődő mobilizáció szintén a fenntarthatóságot erősítik.

Ugyanakkor jelentős kockázatok is megjelennek. A Közbirtokosság gazdasági környezetből fakadó sérülékenysége, az Önkéntes Tűzoltóság információáramlással kapcsolatos nehézségei, valamint a Hentescsapat esetében tapasztalt motivációs aszimmetria a hosszú távú működést gyengíthetik. Az Ifjúsági Egyesületet érintő generációs feszültségek és a digitalizáció által csökkenő fizikai részvételi hajlandóság tovább növeli a kockázatokat. A formális önkéntesség számára a legjelentősebb korlát az időbeli erőforrások szűkössége: az elnöki interjúk szerint kevés az olyan személy, aki tartósan képes magas elköteleződési szintet vállalni, mivel a személyes és informális kötelezettségek gyakran elsőbbséget élveznek.

A fenntarthatóság kulcsa ezért a rugalmasság fenntartása: a hálózat akkor maradhat életképes, ha képes továbbra is befogadni az alkalmi részvételt, és közben biztosítani tudja az átmeneteket az informális és a formális részvételi szintek között. A településen már létező példák – például az Ifjúsági Egyesületből a Közbirtokosság vezetésébe való átáramlás – arra utalnak, hogy ez a struktúra működőképes, de tudatos megerősítést igényel.

Az önkéntescsapatok által említett és itt összefoglalt problémák kezelése és megoldása mellett, figyelembe véve a formális önkéntesség és informális/segítő jellegű kötelezettségek feszültségét, az önkénteseket bevonó programoknak rugalmasabb megközelítést lenne érdemesebb alkalmazniuk az időbeli elkötelezettségek és a részvétel gyakorisága tekintetében. Javaslatként megfogalmazható, hogy a kutatás alapján indokolt olyan rugalmas részvételi lehetőségek előtérbe helyezése, amelyek nem követelnek állandó elköteleződést,

mégis lehetőséget biztosítanak az alkalmi bevonódásra. A nagy rendezvények jellegzetesen ilyen terek, de további rövid távú vagy egyszeri feladatok kínálata csökkentheti a részvételi korlátokat.

Az életút-szemlélet megerősítése szükséges a formális szervezetek közötti átjárás biztosításához. Az Ifjúsági Egyesületből a felnőtt önkéntes csoportokba való átmenet tudatos szervezése, valamint az időskorúaknál az Idősek Klubja felé történő átlépés lehetősége hozzájárulhat a spektrumszerű részvételi rendszer stabilizálásához.

A generációs feszültségek csökkentése érdekében indokolt a fiatalok autonómiájának erősítése, és olyan párbeszédforumok kialakítása, amelyek segítik a szerepek, elvárások és felelősségi körök tisztázását. Ez hosszú távon megkönnyítheti a fiatal önkéntesek szervezeti integrációját és csökkentheti a kiszorulás vagy a frusztráció érzését.

A kutatás módszertani korlátja, hogy kizárólag a vezetői és aktív tagi interjúk nézőpontjára támaszkodott, ami egy belülről építkező, szükségszerűen torzított képet eredményez a helyi részvételi dinamikáról. Hiányoznak a nem-résztvevők és a segített személyek percepciói, amelyek nélkül a feszültségek és a kapcsolati struktúrák teljesebb értelmezése nem lehetséges. Emellett nem álltak rendelkezésre életút-adatok, így nem volt vizsgálható a többes tagság, illetve a részvételi formák közötti átmenetek folyamata.

Összességében elmondhatjuk, hogy a csíkszentmihályi önkéntes hálózat egy rugalmas, hibrid és életúton átívelő részvételi rendszerként írható le, amelynek fenntarthatósága a formális és informális részvételi formák dinamikus egyensúlyán és a közösségi átmenetek tudatos támogatásán múlik.

IRODALOM

Bartal Anna Mária (2025): A „láthatatlan” önkéntesség – néhány adalék az informális önkéntesség differenciált megközelítéséhez és leírásához. *Önkéntes Szemle*, 5(3) pp. 3-25.

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2025.3.3-25>

Erőss Nóra (2025): *Közösségfejlesztés az önkéntesség tükrében: A Csíkszentmihályi Ifjúsági Egyesület és más helyi csoportok tapasztalatai*. Szakdolgozat. Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Szociológia és Szociális Munka Kar, szociális munka szak, Kolozsvár. Témavezetők: dr. Szabó Béla egyetemi docens és dr. Dániel Botond egyetemi adjunktus.

Einolf, Christopher – Prouteau, Lionel – Nezhina, Tamara – Ibrayeva, Aigerim R. (2016): Informal, unorganized volunteering. In: Smith, David H. – Stebbins, Robert A. (eds.): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*. London: Palgrave Macmillan, pp. 223-241. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_10

- Finkelstein, Marcia A. – Brannick, Michael T. (2007): Applying theories of institutional helping to informal volunteering: Motives, role, identity, and prosocial personality. *Social Behavior and Personality*, 35(1) pp. 101-114. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.2007.35.1.101>
- Ramaekers, Marlou JM – Verbakel, Ellen – Kraaykamp, Gerbert (2022): Informal volunteering and socialization effects: Examining modelling and encouragement by parents and partner. *Voluntas*, 33(2) pp. 347-361. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00315-z>
- Rochester, Colin – Paine, Angela Ellis – Howlett, Steven – Zimmeck, Meta (2016): *Volunteering and Society in the 21st Century*. London: Palgrave Macmillan.
- Sárosi-Blága Ágnes – Silló Ágota (2017): Önkéntesség és közösségfejlesztés a székelyföldi térségben. *Kultúra és Közösség*, 8(3) pp. 61-72.
https://www.kulturaeskozosseg.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=93
Letöltve: 2025.11.27.
- Woolvin, Mike – Harper, Helen (2015): *Volunteering 'below the radar'? Informal volunteering in deprived urban Scotland: Research summary*.
<https://www.volunteerscotland.net/wp-content/uploads/2022/11/Informal-Volunteering-in-Deprived-Urban-Scotland.pdf> Letöltve: 2025.11.06.